

Ker veterani vojne za Slovenijo iz Maribora ne skrbimo le za obdobje, ko smo bili v vojaško zgodovino Slovencev primorani tudi mi vstopiti, smo se odločili, da obudimo spomin tudi na naše nekdanje bojne tovariše, ki so se v dolgih stoletjih bojevali širom Evrope, pa tudi Amerike in tam na številnih kotah trohnijo njihove kosti, daleč od doma, za vero, dom cesarja! Ali res?

Za vero, dom, cesarja

Sto in nekaj let mineva, ko so matere in očetje dobili zadnje pošte v katerih poveljstvo neke enote ali pa kakšen prijatelj sporoča »danes smo pokopali vašega sina in našega ljubega kamerada, padlega za cesarja in domovino. Naj mu bo lahka laška zemljica v katero smo ga položili.

»V toti vojni je na Karpatih , v Galiciji in na Soči že zdavnaj utihnilo grmenje topov, ki je pomorilo na tisoče naših pobov. Zdaj se koljemo z Lahi le še za bog vedi kaj, sami tega ne vemo. Morda to vejo naš hauptman ali pa oberst, ki so nas prejšnji teden obiskali. Pa še oni najbrž ne vejo zakaj se gre. Kar prav nam pridejo taki obiski, ko zaplava v repnati čorbi tu in tam kakšen ocvirk. V našem zugu sem najbrž še vedno najbolj pri moči, saj imam še vedno petinšestdeset kil, Kovačev iz Studencev, s katerim včasih deliva kakšno ležišče, jih ima le še osemindeset, Pokržnikov Franci pa je še kar pri kilah. Se je tak ko zmirom zrinil do kotla. Hvala bogu da ste mi večbart rekli naj jem, ko ne vem kaj še pride. Ker zaradi cenzure ne smemo napisati, kje zdaj smo, vam sporočam, da smo vkopani ob veliki vodi, ki teče po Padski nižini in se izliva v morje. Zemlja tod okoli je bogata in mehka, čisto drugače, kot na Krasu, posebej na Fajtjem hribu in v Tirolah, kjer nam granata in bombarde same niso povzročale toliko žrtev, kot kamenje in manjše skale, ki so ob eksplozijah kosile med moštvom.

Včera sem prvič vidu amerikanerje, ki so jih naši zajeli. Bojda so bli izvidniki, ki so vohljali kje so naše štelnge. Kar lepo so rejeni, tako, da jim malo dijete pr nas ne bo nič škodvalo. Kar hoh so se držali, ko so šli z nekakšnimi krožniki na glavi mimo nas, kot da smo mi, ki nas je večina le še kost pa koža, z eno nogo že na drugem svetu. Bog daj, da preživimo še to klanje, ki kar traja. Hvala za vaš pak.....«

To je del pisma, ki ga je napisal neznan vojak 47. peš polka svojim domačim nekam na Pohorje. Na raztrgani kuverti je ostalo le še Bachern, priimek in kraj pa sta izbrisana. Pismo nikoli ni prišlo do naslovnikov, najbrž matere in očeta pisca tega pisma, saj ga je zaplenila vojaška cenzura. Pisec svojega zadnjega pisma staršem najbrž ni imel še dvajset let, saj je bilo preživetje v teh enotah le kratko. Povprečno so vojaki na Soški fronti preživeli le petinšestdeset dni, na fronto pa so prihajali s pohodnimi bataljoni, ki so jih v zaledju sestavljali in krpali vedno mlajši letniki, skoraj otroci. Mnogi so se poizkušali rešiti ajnrikanja in s tem odhoda na fronto s kakšno poškodbo, ki so si jo sami zadali, nekaj pa jih je pobegnilo v pohorske gozdove, kjer so se skrivali pred žandarji, ki so jih vneto iskali. Mnogim ni uspelo ostati pri tem zelenem kadru, saj so jih žandarji kar hitro polovili. Še kaznovani niso bili, saj je domovina terjala nove in nove soldate. Pri Ergenzungsbezierkskommandi v Mariboru, so imeli natančne spiske za popolnjevanje vojaških enot, ki so spadale pod to institucijo. In teh enot ni bilo malo. Popolniti je bilo potrebno matični 47. Infanterie Regiment, ki je domoval v mestu ob Dravi vsaj že 100 let. Naborna območja tega štajerskega polka so bila različna, odvisno od časa. V letu 1914 so nabirali vojake v radgonskem, lipniškem ter domačem mariborskem okraju, delno tudi na celjskem, precej pa je bilo vojakov iz Savinjske ter Šaleške doline. Tudi kakšen Pohorac in Kobanc sta se znašela v tej družbi. Slovenci so bili v manjšini, saj so polk sestavljali v glavnem nemško govoreči Avstrijci, ki jih je bilo preko 70% in tako razmerje je ostalo v glavnem vso vojno. Kot poročajo, je bil režim v polku strupeno nastrojen do Slovencev. Čeprav je uradno ta polk mariborska vojaška enota, si ga lastijo tudi Goričani in marsikdaj bomo lahko prebrali kaj o 47. goriškem polku. Vsak polk je imel v KuK Armadi svojo barvo. Barva ovratnega dela uniforme tega polka je bila kovinsko zelena. Polk je imel sicer bogato zgodovino, saj se je vojskoval v vseh velikih bitkah po Evropi, tam v letih 1848, 1849 pa tja do leta 1860, so se vojaki tega polka tolkli pod poveljstvom legendarnega maršala Radetskega z Italijani pri Custozzi, pri Solferinu pri Novari. V baladi mejnik nas Aškerc spominja na te boje. »Še pri Custozzi bal se nisem smrti, zrl ji v oči... pripoveduje o svojem junaštvu Martin, glavni v tej pesnitvi. V letu 1878 pa so slovenski vojaki tega polka osvajali Bosno in Hercegovino, kjer se niso izkazali le z junaštvom temveč z najhujšo krutostjo.

Frangežov Miha je bil doma iz Morja pri Framu. V maju 1917 jih je dopolnil osemnajst, saj je bil rojen prav na prvega majnika dan, ki mu pravijo tudi veliki traven.

Leta 1914 se slovenski fantje v tem regimentu tolčejo z Rusi v Galiciji, kjer trohnijo kosti mnogih Slovencev. Poleg žrtev, ki so tod na veliko padale v bojih, je smrt kosila med vojaki zaradi epidemije kolere, ki je razsajala na tej fronti. Kmalu v maju leta 1915 pa se je odprla fronta na Soči, kamor so polk premestili. Del polka je bil nameščen na Sabotin, dva bataljona pa na Doberdobsko planoto, kraški Sveti Martin ter kasneje na Fajtjij hrib. Po padcu Sabotina in Gorice dva bataljona branita dostop v Vipavsko dolino. Na Škabrijelu, tej trdnjavi slovenskih polkov, se tolče z Arditi in jih skupaj z Madžarskimi Honved polki uspešno odbija. V novembru 1917 so njegove čete na reki Tilmet. Oktobra leta 1918 pa z razpadajočo Avstoogrsko armado dočaka konec v bližini reke Piave, kjer podobna usoda doleti celotno armado, ki ji je pripadal. Ob vrnitvi, v domovino so se prav kmalu ločili vojaki slovanskih dežel od nemško govorečih kameradov. Večina jih je po tej veliki moriji krenila na svoje domove, nemški del regimenta pa je prevzel nadporočnik Johann Mikl, slovenskih staršev sin, sicer zagrizen Avstrofil iz okolice Radgone, ki je ostanke polka popeljal proti Šentilju in s katerim je imel v bitki za Gornjo Radgono kasneje velike težave nadporočnik Benedikt Zeilhofer in njegovi Maistrovi borci. Slovenski vojaki tega Regimenta pa so skupaj s tovariši iz 26. strelskega polka sestavljali osnovno moštvo prve slovenske vojaške enote, ki jo je po nalogu generala Maistra sestavil v Meljski vojašnici v Mariboru stotnik Edvard Vaupotič. Iz nje je nastal prvi polk Slovenske vojske imenovan Mariborski pešpolk.

Infanterie Regiment nr.47 oziroma 47.pešpolk po domače siebenundfirciger je imel v tej vojni veliko žrtev. Samo pri Slovencih, ki so predstavljali nekaj nad 25 % vsega moštva je padlo veliko Mariborčanov in Slovencev iz drugih krajev, ki so služili v tem polku. Žrtve gredo v nekaj tisoč padlih in prav toliko ranjenih in pogrešanih za katerimi se je v štirih krvavih letih izgubila vsaka sled.

K vsemu temu je potrebno prišteti umrle v ujetniških taboriščih v Rusiji, Italiji, Srbiji. Za te ni podatkov, jih je pa bilo več kot tisoč, saj statistika daje podatke, da je na dva padla še eden umrl.

Največ žrtev, tako kot pri večini slovenskih polkov, je imel polk v Rusiji. K temu je prišteti še invalide, ki jih je bilo vsaj dvakrat toliko kot padlih in pogrešanih.

»Sednajst sem jih meu, ko so me prešli klicat oča, glih ko sm koso klepu, da me žandarmi išejo in naj hitro pridem. Pa nism kaj naštimu, da bi lahko meu z žandarmi opravka. Mogoče zarad Poldija, ko sma se ga v Rušah napila, pa je polk ko sma že domu šla, šraju gr po Rušah, da so vsi gledli. Na štelngi smo bli. »Zdaj smo pravi dedi«, se je Polda hvalu pri šanku, ko se je nalival s šnopsom. »Zdaj bo tud Micika drugač gledala na mene«. Oba so odrajtali k 87. Infanterie Regimentu, ki ma bojda svoj sedež v Celju. Menda sta pri tem regimentu že Ahejev Pep pa Šarhov Fonza.

Ni bil kriv Polda za žandarme, ki so zuna pod našo lipo pili mošt, pač pa pošta da bom že drugi petek einrikal. Najbrž tud Polda pa še kiri ki smo bli skup na štelngi.

Na torek sednajstega aprila 1917 smo se zbrali na železniški postaji v Rušah. Bli so z Lovrenca, Lobnice z Bajgota, Činžata, s Fale pa z Ruš in okoliških vasi. Kr neka sm jih poznu. Žandarmi so imeli zastraženo postajo tak, da so nanjo spustli le nas regrute pa naše najbližje.

Že zdavnaj ni bilo več takega rompompoma kot še lansko leto, ko so se pobi prpelali z okranclanimi lojtrskimi vozami z vseh strani. Tud postaja je bla nekda ob takih prilikah okinčana s trakovi iz krep papirja pa smrekovih vej. Zdaj pa je bla pusta kot pač so puste železniške postaje. Na vozovih so ble matere pa sestre ali pa še kak mlajši brat. Starejših moških je blo zlo malo, saj so bili vsi na fronti ali pa so že padli. Tudi očetov je bilo zlo malo zravn. Morda kak stari oča. Tudi ti so bili zvečina v jarkih. Letos pa je blo vse tiho, le tu in tam si zaslišal ženski jok ko so se poslavliale od svojih. Še frajtonarice nisi čul, ki je včasih spremljala pobe, ki so šli za vero, dom cesarja, kot so to znali povedat ruški župnik, ko so oznanjali kdo vse bo odrajtan, in kdo je na fronti za zmirm obležal. Ko je vlak z živinjskimi vagoni že ustavljal so me mati objeli in mi v roko stisnili svetinco Matere božje in mi med jokom zašepetali: Hanzi moj, vrni se živ!

Vino, ki ga nisem bil vajen me je tolko uspavalo, da sem se zbudu šele, ko so nas v Celju na postaji pričakali . Dva mesnca smo eksecirali, spoznavali komande pa še med sebo smo se spoznali. Skor sami Štajerci. Od vsepovsodi. Pohorca z Vitanja Fajmut pa Hren, z Oplotnice Golčarjev Franc, Frangežov Miha iz Framapa Črešnar z Lovranca pa z Ribnice Osvaldov Pepi. Neka je blo Kobancov s Kaple pa Haložani, Ptujčani, pobi iz Rač in Markovcev. Pa še Savinčani in uni z Gornje Savijske doline, ki so jim pravili Gorogranci in jih skor nismo nič zastopili. Komanda je bla nemška. Ko pridemo v ajnzac pa bo komanda tud slovenska so nam obljubili, saj nas je v bataljonu največ slovenskih Štajercev.

Po dveh mesncih so z nas sestavli maršbataljon , se pravi po slovensko pohodni bataljon, ki je dobil rimsko številko šest, po mesncu, ko so ga sestavili. Prešli so tudi drugi oficirji, ki so znali malo po naše. Tudi uniforme smo dobili druge. Prajili so, da so narete iz kopriv saj so ble res tak trde ko bi ble lesene, sploh če te je dobu dež. Po zdravniškem pregledu je kar nekaj naših odpadlo. Mogoče jih je to rešilo pred smrtjo. Kar na začetku so nam povedali, da je naš 87. Infanterie Regiment sestavljen v glavnem aus Slowenische Soldaten in, da bomo zato šli branit našo slovensko zemljo pred požrešnimi Lahii. Na ovratniku našega Regimenta pa smo nosili oznako polka v morsko zeleni barvi.

V nedeljo 17. junija 1917 smo se na večer vkrcali na živinske vagone. Opreme, ki smo jo vlačili s sebo je bilo skr za petdeset kil. Večerna vožnja pa naj bi nas varovala pred laškimi izvidniškimi eroplani, ki jih je blo zadnje cajte povsod polno. Zgoda v jutro smo se pripeljali do Sežane. Celo noč vožnje po temi, tk, da nismo vedli kje se vozimo. Zlo hitro smo se mrli spakirat dol z vagonov .Šnel, šnel, šnel pa hitro, hitro, so padale komande. Prav kmalu smo se našli v kotanji, ki ji Primorci pravijo vrtača. Take vrtače najdeš le tod. Nastanili so nas v nekakšne lesene barake, ki so ble na pol vkopane med skale ob robih kotanje . Za senco so ble kar dobre, saj je že zjutra kar pripekalo. Čeprav smo se vozili celo noč, najbrž nobeden ni spal. Zdaj smo kar popadali po slami, ki je bla nastlana po kotih barake. Pa ne za dolgo.«

Tako se konča zapis Hlebovega Hanzija z Lobnice. Morda je pisal dnevnik, vendar poleg drobnega medaljončka z Marijo, ki jo je hranil v prsnem žepu je bilo to vse, kar so našli pri njemu mrtvemu s strelom v glavi . Kopfšus!

Kot je mnogo let kasneje pripovedoval očetu in materi Golčarjev Franc iz Oplotnice, ki je med redkimi iz iste kompanije kot Hanzi kor invalid brez desne roke ostal živ, je njihov VI. maršbataljon še na večer istega dne krenil na dolg pohod proti Vipavi, kjer so ga nastanili po praznih hišah predmestja. Ljudi so bojda izselili, saj je bilo tu vojno področje. Tu je bil bataljon v rezervi vse dokler ni v začetku avgusta padla komanda za pohod proti Gorici. Tudi tokrat smo marširali po prašni cesti vse do hriba Sveti Danijel, kjer smo se zatekli v dve kaverni, ki so jih naši saperji priredili za vojaštvo.

Pa se je začelo. Že pri Svetem Danijelu, to je hribu z imenom svetnika Danijela, smo čutili fronto na drugem hribu Svetega Gabrijela in kot so rekli s fronte na Škabrijelu. Eksplozije granat velikih možnarjev, ki so jih uporabljali Lahi, so pretresali tudi naše položaje, čeprav smo bili oddaljeni kar nekaj kilometrov, bobnenje pa je bilo tako silovito in je trajalo in trajalo, da nisi slišal ničesar drugega. Bog in Sveti križ božji in mati Božja, pomagaj trpinom na tej gori smrti. Vedeli smo, da se tam z Lahi tolčejo Mađari, Bošnjaki pa Mariborčani. Pozno zvečer, ko je po celodnevni kanonadi nastalo zatišje, smo se v varstvu teme v dolgi koloni mimo Kromberka pričeli vzpenjati po vzhodnem grebenu Škabrijela. Ob raketah, ki so jih Lahi spuščali v zrak, da bi videli, če se kaj dogaja, smo v zaklonih, ki smo jih na hitro poiskali videvali grozne prizore. Pot, po kateri smo plezali po hribu, je bila vsa preluknjana od tisočernih granat. V zrak pa so štrlele le številne skale ter kakšno ožgano deblo nekoč košatega drevesa. Po luknjah pa kopice mrličev ter stokajočih ranjencev, ki so v vseh jezikih klicali na pomoč. Nasproti so nam prihajale čudne postave na pol poblaznelih, blatnih in okrvavljenih vojakov, ki so zapuščali to goro. Bog nam pomagaj, kaj nas čaka!

Za čuda Lahi tokrat niso streljali in smo brez izgub prilezli do Velikega vrha, to je na vrh hriba. Tu smo zasedli izpraznjene položaje in čakali jutra. Že navsezgodaj so padle prve granate. Tokrat bolj desno, proti položajem prvega bataljona. Vojaki so se kot pri vsakem obstreljevanju s težkimi topovi zatekli v kaverne, ki so nas vsaj za silo zaščitile pred eksplozijami in drobci kamenja, ki je najbolj ubijalo. Marsikatero kaverno so težki izstrelki zasuli in pobili celotno moštvo, ki se je zateklo vanjo. Med kanonado smo se stiskali po kotih, kjer smo mislili, da je najbolj varno. Mnogi so modlili skupaj s kuratom, če je bil kje v bližini, mnogi pa so se histerično drli. » Še boh nas je zapustil«. Samo stražarji ki so pazili kdaj

bo prešla v napad laška pehota, so ostali na svojih izpostavljenih mestih. Večina jih ni preživela.

Tako je potekala naša kalvarija kar nekaj dni. Arditi, laški prostovoljci, so bili v teh bojih najhujši. Sami mladi ljudje. Pravili so, da so po večini študentje. Ko so ti pridrli do naših položajev, niso poznali milosti in tudi ujetnikov ne. Pobili so vse, kar jim je prišlo na pot. Pod Škabrijelom je navdušene Arдите vzpodbujala še plehmuzika z borbenimi pesmimi, ki jo je vodil sam Arturo Toscanini.

Nekajkrat smo se morali umakniti z vrha, pa zopet smo mi šturmalili nazaj pod vrh in tam tudi ostali. Veliko kameradov, s katerimi smo bili zadnje mesece skupaj in nas je povežalo neko prijateljstvo, ni bilo več živih ali pa so jih težke ranjene odvlekli v dolino, kjer jih je le malo preživelo.

Po nekaj dneh krvavega prerivanja z laškimi vojaki, je nastalo krajše zatišje. Eni in drugi smo hiteli pobirati mrtve in ranjene, če je bil kdo še živ. Nenadoma sredi dneva pa je zopet začelo treskati. Kot po navadi smo se potuhnili v bližnjih kavernah, Hanzi, ki je na straži kot običajno opazoval kdaj bo nastopila njihova pehota, se je le še malo zazibal, potem pa je onemel, za vedno. Lahe smo tudi tokrat pognali po hribu do njihovih položajev, Hanzija pa smo našli naslonjenega na skalo pred njim. Rahel nasmešek mu je igral okoli ust, na čelu pa mu je krvavela drobna rana, ki jo je zadala italijanska krogla. Pokopali smo ga na vojaškem pokopališču pod severnim pobočjem Škabrijela, blizu vasi Ravnica. Pravijo, da zdaj Lahi lepo skrbijo za tota britof, čeprav tam niso pokopani njihovi.

Morda nekaj besed še o samem KuK Infanterie Regimentu, imenovanem po svojem lastniku Freiherr von Succovaty –ju Nr. 87, oziroma peš polku, ko ga opisujeta Hanzi in Franc.

Leta 1883 so iz po enega bataljona 47. Mariborskega pešpolka, 27. Domobranskega polka, 7. Celovškega polka ter 37. Lovskega bataljona sestavili nov štajerski polk, ki so ga namestili v Celju. Naborno območje je bilo v glavnem po slovenskih deželah največ s Štajerskega konca. Pohorci, fantje s Ptujkega in Dravskega polja, Haložani, Celjani in Savinjčani so sestavljali enote te vojaške formacije. Kar 95 % vseh vojakov je bilo slovenske krvi. V armadi K&K je bil predpis, da so povsod, kjer je bilo vsaj 80 % ene narodnosti morali uporabljati kot drugi poveljujoči jezik, domači jezik teh vojakov. Tako je bila tu

vojaška slovenščina prisotna do leta 1918 in nikoli več po tem letu, vse do leta 1991, oziroma 1969, v slovenski TO.

Najprej so bataljone polka uporabili v mirovnih misijah v Grčiji in Albaniji. Nikoli niso bili vsi bataljoni v Celju, kjer je bilo poveljstvo. Ob pričetku velike vojne (prve svetovne), je bil leta 1914 njegov četrti bataljon poslan na srbsko bojišče ostali bataljoni polka pa na rusko fronto, v Galicijo, kjer mu je Ruska vojska zadala veliko izgub. Naslednjega leta, v letu 1915 se je polk pod Borojevičevim genialnim poveljstvom vojskoval v Karpatih in s položajev potisnil rusko vojsko generala Brusilova. Kmalu je bil prestavljen na Soško fronto, na Doberdobsko planoto, kjer je uspešno ustavljal prodiranje Italijanske vojske proti željenemu Trstu. Odvzeli so mu dva, drugi in tretji bataljon in ju poslalo na Tirolsko fronto, kjer prvič slišimo za njegovega junaškega pripadnika, poročnika Franja Malgaja, ki je kot prostovoljec sodeloval pri osvojitvi trdnjave Monte Zebio in za to dobil zelo visoko odlikovanje zlato medaljo za hrabrost. Spomladi leta 1917 se v popolni sestavi zopet bojuje na krasu pri Opatjem selu in Lokvicah. Jeseni istega leta pa je na Škabrijelu, 664 m visokem hribu nad Solkanom, utrdbi, ki je preprečevala prodor Italijanov v Vipavsko dolino.

Hrib Škabrijel je poglavje zase. Gora smrti so ga imenovali napadalci Italijani, Satanska gora pa branilci tega hriba. Škabrijel je bil dejansko branik pred prodorom Italijanske vojske po Vipavski dolini proti Ljubljani, kot je to načrtoval italijanski poveljnik fronte general Lujgi Kadorna. Ves čas po letu 1916, ko so padli Gorica, Sabotin in Sveta gora in je ostal le še Škabrijel, so Italijani vlagali silne napore za osvojitve tega hriba. V boje so poslali najboljše enote vojske na čelu z Arditi, prostovoljci, ki niso poznali milosti. Največje bitke za Škabrijel so bile v 11. Soški ofenzivi septembra 1917. leta. Osemnajstega avgusta 1918 so enote 87. pešpolka na Škabrijelu zamenjale mariborski 47. pešpolk, ki je branil hrib več kot tri tedne. Italijani so hrib obstreljevali z minometi kalibra 400 mm, ki so pustili za sabo ogromne kraterje. Po obstreljevanju so, kot pripoveduje v tej zgodbi Golčarjev iz Oplotnice, jurišali Arditi. Šele za njimi so napadale enote redne Italijanske vojske. Arditi so dvakrat zasedli vrh hriba, vendar so ga Štajerci vedno ponovno osvojili. V štirih velikih juriših so Italijane prisilili k umiku. Polk je branil hrib do 12. septembra, ko so ga zamenjali s svežimi enotami.

V enajsti bitki za Škabrijel je bilo na Avstrijski strani preko 15000 žrtev, na Italijanski pa preko 25000. Celjski 87. pešpolk je v tej zadnji bitki za Škabrijel sam izgubil preko 3000 vojakov. Nekatere njegove enote so izgubile preko 80 % vojakov.

Po tej bitki je bil razglašen za najboljšo enoto KuK Armade.

V letu 1918 se je polk bojeval še v Dolomitih in nazadnje na reki Piavi. Polk se je po premirju vrnil v domovino. Novembra 1918 je iz ostankov polka poročnik Malgaj sestavil enoto, in jo z vlakom odpeljal na Koroško v boje za severno mejo kot Celjski pešpolk. Ta enota je skupaj z Mariborskim pešpolkom tvorila prvo enoto Slovenske vojske, ki je živela le do junija 1919, ko je enoto prevzela Srbska vojska in jo razpustila.

V letu 2017 je Domovinsko društvo generala Maistra iz Maribora v sodelovanju veteranov vojne za Slovenijo postavilo ob Račkem gradu ob stoti obletnici te bitke spominsko obeležje, saj je bila večina vojakov tega polka prav iz teh krajev. Slovenski vojaki tega neustrašenega polka, so se po vrnitvi domov odzvali povelju nadporočnika Malgaja in z vlakom krenili iz Celja proti Velikovcu, da bi zavarovali našo Koroško. Na žalost kar neuspešno. Vendar je to že druga še bolj žalostna zgodba.

Še nekaj je bilo večjih enot, ki so se »napajale« z vojniki iz krajev ob Dravi, s Pohorja, Kozjaka, samega Maribora in Ptujskega ter Dravskega polja. Med te enote spada prav gotovo 26. Domobranski polk ali Landwehrintanterieregiment Marburg Nr. 26, ki je domoval v nekdanji meljski vojašnici. V tem polku, ki je imel naborno območje predvsem na avstrijskem štajerskem, se je število slovenskih vojakov iz leta v leto spreminjalo. V letu 1917, ko so polk preimenovali v 26. Schutzenregiment, jih je bilo v polku največ. Barva polka je bila travnato zelene barve. Polk se je bojeval tako kot vse druge enote KuK Armade na vseh frontah in tako so slovenski fantje iz tega polka umirali po kotah na Srbskem, Karpatskem bojišču, bojevali in umirali so v Bukovini, na Tirolskem ter leta 1917 na Soškem bojišču, kjer je septembra istega leta kot prva Avstro Ogrska enota prodrla italijansko obrambo pri Bovcu v času »čudeža pri Kobaridu« kot so preboj italijanske fronte kasneje poimenovali zgodovinarji.

Štajerci iz avstrijskega Štrasa so temu dogodku postavili v Bovcu spomenik.

Konec velike vojne, kot so prvo svetovno vojno imenovali, je polk dočakal na reki Piavi, tako kot večina enot, kjer so bili slovenski fantje

Polk pa je poznan tudi po tem, da je novembra leta 1918 general Maister iz slovenskih vojakov te enote sestavil nov slovenski, Mariborski pešpolk, ki je v tistih prelomnih časih razorožil mariborsko Zeleno gardo mariborskih Nemcev, ki so poizkušali vrniti Maribor pod okrilje nemške Avstrije. Polk pod imenom Mariborski pešpolk se je potem boril in krvavel še na Koroškem in skupaj s Celjskim pešpolkom predstavljal prvi dve enoti Slovenske vojski v vsej zgodovini.

V letih pred vojno, je bilo v mestu ob Dravi še nekaj večjih vojaških enot, kjer so služili v veliki večini slovenski vojaki, domačini iz okoliških krajev. Tu je bil še znameniti 5. Steirisch – Koerntner – Kreinerisches Dragoner Regiment, torej regiment dragoncev, vojakov na konjih, oblečenih v modre hlače ter rdeče suknje. Na njihovo prisotnost spominja v Mariboru imenovana Jezdarska ulica in nekatere zgradbe v tej ulici, kjer je bila njihova vojašnica.

Tudi v artileriji so bili večji slovenski fantje iz teh krajev, ki so služili v haubičnem polku imenovanem Feldhaubizenregiment nr. 3 Erzherzog Wilhelm. Tudi vojaki tega polka so se borili v Rusiji, Srbiji, na Soči. Leta 1918 in 1919 je imel ta polk, ki je pripadal že Maistrovi vojski pomembno vlogo pri utrditvi njegove vojaške prevlade v Mariboru, kasneje pa je prav v tem polku prišlo do prvega upora slovenskih vojakov proti srbskemu prevzemu slovenskih enot. Padle so tudi žrtve.

Tokrat ni šlo več za vero, za dom in cesarja pač pa predvsem za dom, za domačo besedo, ki smo jo izgubili za mnogo, mnogo let.

V letu 1848 je prišlo zaradi mnogi izgubljenih vojn predvsem s Prusko vojsko pa tudi na Italijanskem bojišču do velikih organizacijskih sprememb v sami Avstrijski armadi. Med ostalim so pričeli na področju izobraževanja in nastale so nove vojaške šole ali pa šole pripravljavnice za vojaški poklic oziroma za

nadaljnje šolanje na vojnih akademijah. Z ozirom na geostrateški položaj tedanjega časa, so na posameznih delih velike obdonavske monarhije pričeli nameščati nove vojaške enote. Tudi Maribor je dobil v tistem času kar nekaj dodanih enot posameznih rodov vojske. Posebnost tistega časa je bil med drugim tudi cesarski dekret, da mora vsako mesto poskrbeti za namestitev vojaštva v svojem območju oziroma mestu. Mesto Maribor je postalo po izgraditvi Južne železnice ležeče na približno polovici poti med Dunajem in Trstom strateško zelo zanimivo in zaželeno je bilo, da se v njem nastanijo vojaške enote različnih rodov. V istem času je kot zelo dober župan županoval Andreas Tapeiner, nekdanji župan in rojak iz Lovrenca na Pohorju. Bil je izreden gospodarstvenik, ki je vedel kako obrniti denar, da bo to koristilo mestu. Najprej je odkupil opuščeni mlin v Melju, v katerega so namestili 19. deželni strelski bataljon, potem pa je l. 1852 zagotovil denar še eno najlepših zgradb v mestu, Kadetnico. Mesto Maribor je namreč kupilo parcelo po Pohorjem ter ga podarilo državi za izgradnjo vojaškega inštituta.

Tapeiner je z denarjem mestne hranilnice, ki jo je sam ustanovil, omogočil tudi preselitev škofije iz Sant Andraža v Maribor.

V mestu Maribor je bilo v drugi polovici 19. stoletja nastanjenih kar nekaj večjih vojaških enot, ki so ostale v mestu vsaj po nazivu njihovega stalnega bivanja vse do konca Velike vojne, torej do konca prve svetovne vojne. Večina prisotnih enot se je napajala z vojaškim kadrom predvsem iz svoje okolice, ne glede na narodno pripadnost.

V letu 1914, so bile v Mariboru nastanjene še nekatere enote drugih rodov oziroma njihovi štabi:

Štab in 3. eskadron huzarskega regimenta št. 16 (Husarenregiment nr. 16) Ta huzarski polk je bil nastanjen v konjeniški vojašnici ob sedanji Jezdarski ulici. V tem polku je bilo zaradi njegove specifičnosti kar 94 % Madjarov in se je imenoval »Graf von Uxkull-Gyllenand Nr. 16

Huzarji (Huszar) so bili sprva pripadniki težke konjenice na Madjarskem, v 15.stoletju. V 16. stoletju se Huzarji v Pruski vojski pa tudi v drugih vojskah reorganizirajo v lahko konjenico. Huzarje so smatrali za elitna enote. Bojevali so se na konjskih hrbtih s sabljami in pištolami. Kasneje so dobili še krajše puške, imenovane karabinke. Huzarski način bojevanja s konjskega hrbta s sabljo in

puško, je bil preživet. Huzarji so v tej vojni imeli ogromne žrtve in so jih nazadnje uporabili le v protokolarne namene.

V Kamnici pri Mariboru na previsu pri Mariborskim otoku, kjer danes stojijo stanovanjski bloki se predel imenuje Huzarski skok v spomin na tri s Koroške pobegle Huzarje, ki so se želeli ogniti zasedi Avstrijske vojske pred Mariborom. Pognali so se preko visokega previsa pri tem se je eden od njih ubil, ostala dva pa sta krenila v deročo Dravo, ki je bila za drugega usodna. Rešil in se skrivil v pohorskih gozdovih le eden in še tega so kmalu polovili in ga usmrtili.

V isti vojašnici na Jezdarski ulici je domoval tudi že omenjeni 4. eskadron dragoncev, torej Dragoner Rgt. Nr. 5, imenovan po ruskem cerju Nikolaju 1, zato so ga včasih klicali tudi Nikolausdragoner. To ime je polk nosil do leta 1914. ko se je pričela vojna z Rusijo.

Dragonci so bili v nekdanji avstrijski vojski zelo popularen rod vojske. Oblečeni v rdeče hlače in modre suknjiče z medeninastimi čeladami z visokim grebenom, so že po zunanosti izstopali od drugih vojakov. V Polku je bil drugi poveljujoči jezik tudi Slovenščina. V zakladnici slovenskih vojaških pesmi jih najdemo kot velike osvajalce ženskih src (Dekleta kikle gor, drajgonerji gredo, na konjih jahajo pa s k... mahajo). V domačem žargonu so pripadnike tega polka klicali die Finferdragoner ali tudi finfarji. Slovenci pa so jih klicali kar s Pimpeldragonar.

Dragonci tega polka so se bojevali skoraj na vseh ravninskih frontah prve svetovne vojne. Največ na ruski fronti pa tudi v Posočju. Kot konjeniki, ki se bojujejo s konjskega hrbta kot nekoč Kirasirji, so bili izpostavljeni mitralješkemu ter topovskemu ognju, zato so svojo bojno dejavnost razvili kot običajna pehota, ki uporablja konje le kot sredstvo za hitri premik.

Dragonci so bili sicer vojaki, ki so uporabljali konje le kot transportno sredstvo. Bojevali pa so se kot običajna pehota. Kar precej kmečkih sinov iz naše okolice se je bojevalo v tem polku. Dragonski polk je sodeloval tudi pod generalom Maistrom, del nemško govorečih pripadnikov polka pa je »odjezdila« v nemško Avstrijo. Polk so leta 1919 združili s srbskim konjeniškimi pukom in ga preimenovali v 8.konjeniški puk ter ga premestili v Čakovec.

V Mariboru so domovale tudi druge sicer pomembne, vendar manjše enote.

Tu sta bila dva bataljona pionirjev in sicer Pionier Baon Nr.5 ter Nr. 15, tu je bilo moštvo nadomestnega kadra 47. pešpolka, Ersatzkader Inf.Rgt.47 , ter Ersatzkader Dragoner Rgt.Nr.5.

Morda še kakšno besedo o mariborskih vojašnicah, ki so nastajale v drugi polovici 19. stoletja.

Prve vojaške enote so dobile streho nad glavo po celotnem mestu, ki je v tistem času štelo nekaj tisoč prebivalcev kar v posameznih večjih zgradbah, šele kasneje je mesto pričelo za nastanitev vojakov graditi po celotnem mestu takrat še po predmestjih moderne zgradbe, namenjene posameznim rodovom vojske.

Na Studencih je mesto pomagalo zgraditi moderno zgradbo, ki je bila namenjena temeljnemu šolanju bodočih oficirjev takrat še Avstrijske armade, Kadetnico. Zgradba, ki je bila zgrajena nekaj kilometrov iz mesta, je bila za tiste čase silno moderna. Prt tem, da je bila daleč največji objekt v mestu, je imela tudi prva svoj vodovod , napeljan z nekaj kilometrov oddaljenega Pohorja. Imela je številne predavalnice ter bogate laboratorije za res kvalitetno vzgojo bodočih kadetov. Okoli zgradbe so zasadili številna eksotična drevesa, in cvetoče vrtove.

Leta 1852 je prišlo v Avstrijski armadi do reformiranja vojaškega šolstva. Trajanje šolanja v vojaških akademijah so znižali na štiri leta, zato pa so za priprave na prestop na akademijo ustanovili kadetske inštitute. Nastali so pripravljalni inštituti v Hainburgu, Strassu, Lobzovu na Poljskem ter v Mariboru. V te zavode so sprejemali dečke stare deset let. Zavod jim je nudil veliko splošne izobrazbe. Po končanem štiriletnem šolanju, so se najboljši učenci lahko vpisali v eno od treh vojaških akademij v Wiener Neustadtu, Marisch Wisskirchnu ali v Kloster Louka na Češkem.

Kadetski inštitut je deloval v tej zgradbi do leta 1870, ko so ga tako kot po vsej Avstriji ukinili. Zgradba je poslej služila kot vojašnica za pehoto z zvenečim imenom, Vojašnica cesarja Franca Jožefa, med vojno v Bosni 1878 pa je bila v stavbi bolnišnica. Leta 1894 so na prošnjo Mariborčanov v objektu zopet ustanovili štiriletno pehotno kadetsko šolo, ki je pripravljala gojence za nižje častnike. Leta 1917 pa je bila v Kadetnici ustanovljena višja vojaška realka. Zanimiva je tudi zgodba o sinu feldmaršala Borojevića, ki je bil leta 1918 maturant na tej šoli. Po opravljenih rigorozah, so si mladi, ki so pravkar končali

s šolanjem privoščili pač to, kar si mladci ob takih prilikah privoščijo. Morda je bilo tega preveč saj je mladi Borojević, po pripovedovanju, v svoji trenutni razposajenosti skočil iz studenške brvi v Dravo. Nikoli več ga niso našli. Reka se je za njim za vse večne čase zaprla.

Po prvi svetovni vojni je na tem mestu nastala sedemletna vojaška realka, ki jo je vodil polkovnik Davorin Žunkovič. Bila je to prva slovenska vojaška šola. V letu 1919 pa je šolo prevzela srbska posadka, in jo spremenili v Tehnično oficirsko šolo, kasneje pa v Inženirsko podoficirsko šolo. Šola dobi naziv Kasarna kralja Petra prvega iz nje pa so odpeljali bogato knjižnico, opremo za jedilnico, ter glasbeno dvorano, kasneje pa še opremo za kemijski in fizikalni laboratorij. V zgradbi je ostala le še šola za rezervne pehotne častnike. Med leti 1941 in 1945 je bila v Kadetnici Nemška vojska s svojo podoficirsko šolo XVIII okrožja Salzburg. Po letu 1945 je zgradbo prevzela JNA, ki jo je poimenovala po Francu Rozmanu – Stanetu. V letu 1991 pa je popolnoma razdejano prevzela Teritorialna obramba. Danes je v nekdanji Kadetnici center vojaških šol Slovenske vojske. Zgradba je temeljito obnovljena in spada med najlepše objekte v Mariboru. Poleg vojaških šol domuje v tej vojašnici, ki se imenuje po generalu Rudolfu Maistru še 72. br. Slovenske vojske.

Med večje vojašnice spada tudi Meljska vojašnica, ki je bila dokončno zgrajena v letu 1901 in je bil vanjo vseljen že omenjeni 26. Domobranski polk, ki se je leta 1917 preimenoval v 26. strelski polk. Pred tem je bil v Melju v preurejenem mlinu nastanjen 19. Domobranski bataljon, ki pa je kasneje zaradi potreb prerasel v 26. Domobranski polk, kasneje, novembra 1919 pa v prvo slovensko vojaško enoto Mariborski pešpolk. Prav tej vojašnici je major Rudolf Maister pred zborom visokih častnikov Austroogerske armade izrekel znameniti stavek: »Proglašam mesto Maribor za jugoslovansko posest ter prevzemam vojaško oblast v tem mestu.« Sicer pa se je v meljski vojašnici in v samem Melju dogajalo največ zgodovine v zadnjih stopetdesetih letih. Poleg 26.

Domobranskega polka, ki je prerasel v prvo vojaško enoto takratne Maistrove Slovenske vojske, je bila Meljska vojašnica tudi prizorišče prvega med upori takratne Maistrove vojske. V juniju 1919, ko so prvo slovensko enoto prevzeli Srbi, so vojakom in podoficirjem najprej znižali plače (podoficirjem od 5 na 2 kroni), uporabljati so morali srbski jezik, zamenjali so jim uniforme predvsem kape in jih zamenjali za šajkače ter mnogim, predvsem oficirjem znižali od

enega do dva čina. Uporni vojaki so odkorakali iz vojašnice, da bi se pridružili ostalim vojakom iz konjeniškega polka ter topničarjem z desnega brega Drave, da bi se združili na Glavnem trgu, vendar jih je na glavnem mostu pričakal Karlovački srbski polk in jih s strojničnim ognjem veliko pobil. Veliko je bilo mrtvih, ki so jih srbski vojaki enostavno zmetali v Dravo. Mnogim vojakom so sodili in dva obsodili na smrt, druge pa na daljše zaporne kazni.

Leta 1941 po nemški okupaciji, je bilo v vojašnici organizirano ujetniško taborišče za Jugoslovansko vojsko, kasneje pa še za ostale vojne ujetnike, tudi sovjetske, ki pa so jih kmalu premestili v bližnjo Einspielerjevo ulico. Kmalu pa je okupator prav iz te vojašnice pričel z deportacijamo zavednih Štajercev na Hrvaško, v Šlezijo ter Srbijo. V tem letu jih je bilo izgnanih preko 5000 .

V mesecu juniju 1942 so pričeli Nemci prav izpred te vojašnice z nasilno mobilizacijo naših fantov v Nemško vojsko. Od tod je bilo na evropska bojišča poslano skoraj 20000 Štajercev in Korošcev.

Po letu 1945 je vojašnico prevzela JLA kjer je nastanila takozvane pogranične enote. Po letu 1991 je Ministrstvo za obrambo prostore v vojašnici razprodalo raznim manjšim firmam. Tu smo dobili domovanje tudi veterani vojne za Slovenijo, kjer smo uredili muzej posvečen letu 1991 ter vsem slovenskim vojakom skozi stoletja. Na zelenici pred vojašnico pa smo poleg spomenika izgnancem, postavili še spomenike dogodkom iz leta 1991 Neuklonljivemu Mariboru, Nasilno mobiliziranim v Nemško vojsko, Bombardiranemu Mariboru ter ruskemu ujetniku Mihajlotu.

Vojašnica je prostorsko in gradbeno ostala taka, kot so jo zgradili.

Ena najstarejših vojašnic v Mariboru je bila Dravska vojašnica na prostorih nekdanjega minoritskega samostana s cerkvijo. V tej vojašnici je najprej domoval znameniti Siebenundfirciger torej Mariborski pešpolk št. 47., ki je prišel s češkega leta 1817 in bil vse do leta v 1918 v Mariboru. Od nekdanje vojašnice v Minoritskem samostanu je ostala le še zgradba, ki jo obnavljajo ter Minoritska cerkev.

Leta 1894 je mesto za potrebe svojega 47. pešpolka zgradilo ob Tržaški cesti novo pehotno vojašnico, ki so sestavljale tri dvonadstropne zgradbe s skladišči.

Po letu 1918 so vojašnico poimenovali po srbskem generalu Vojvodi Mišiču, katerega ime je nosila tudi v času JLA do leta 1991. Med letom 1941 ter 45 so bile v vojašnici nastanjene različne nemške vojaške in policijske enote. V času ko je bila v vojašnici vojska JLA, je bila tu komanda mariborskega garnizona, vojna policija, služba KOS ter center za zveze. Po letu 91 so zgradbe te vojašnice samevale, dokler jih niso podrli. Na mestu nekdanje vojašnice so zgradili psihiatrijo mariborskega UKC.

Nekdanja vojašnica je poleg Kadetnice zavzemala največjo površino, saj se je raztezala na prostoru med železnico, Tržaško cesto, Ulico Pariške komune ter Ljubljansko cesto. Od nekdanje vojašnice je ostalo le skladišče ob Ljubljanski cesti, ki ga za svoje potrebe uporablja Rdeči križ.

Nekaj sto metrov zahodneje za nekdanjim Magdalenskim pokopališčem (danes Magdalenski park) med Koroško železnico ter Jezdarsko ulico so bila vojaška skladišča z vojaško pekarno. Nekaj od tega je še ostalo in deluje kot kulturno središče za mlade, ki ga imenujejo kar Pekarna. Na nasprotni strani Jezdarske ulice pa stoji zgradba nekdanje konjeniške vojašnice. Na vzporedni Žolgarjevi ulici pa stoji dvojček te zgradbe pravzaprav zrcalna podoba tiste na Jezdarski. Med obema zgradbama je bilo nekoč široko konjeniško vežbališče z konjušnicami in manježem. Tu so domovali najprej težki konjeniki 5. Kirasirskega polka, Huzarji ter 5. Dragonski polk. Zgradbi so danes obnovljeni (vsaj tista ob Žolgarjevi ulici) in namenjeni stanovanjem.

Leta 1904 so za potrebe artilerije zgradili južneje ob Ulice Pariške komune vojašnico namenjeno že omenjenemu haubičnemu polku. Vojašnico so vsi gospodarji, ki so zgodovinsko sledili eden drugemu uporabil kot artilerijsko vojašnico. Po letu 1991, so dve največji zgradbi vojašnice obnovili in ju modernizirali ter vanju naselili moderen srednješolski center. Na vogalu je za spomin na to vojašnico ostala le zgradba v originalu, takšna, kot je bila nekoč, v kateri so imeli nekdanje pa vse do danes vojaki svoja skladišča. Žalostna stran dogodkov v tej vojašnici pa je v analih te vojašnice zapisana eksekucija dveh vojakov Maistrove vojske, konjenika 21 letnega Adolfa Podbukovška ter 23 letnega Karla Toplaka, ki sta sodelovala v vojaškem uporu proti spremembam v vojaškem življenju teh slovenskih vojakov, ko je Srbska vojska prevzela junija 1919 poveljstvo nad prvimi enotami slovenske vojske in jim odvzela veliko pravic, ki so jih bili sicer deležni srbski vojaki v svojih polkih.

Ker je bila nekdanja vojska in njihova mobilnost zelo odvisna od konjske vleke ali pa jezdni konj, je bila za potrebe teh konjskih pomočnikov na Teznem zgrajena bolnišnica za bolne in onemogle konje. Polki, ki so domovali v Mariboru so imeli za svoje potrebe na stotine konj, ki jih je bilo potrebno dobro vzdrževati ter tudi zdraviti in jih držati v odlični kondiciji. V tezenskih lesenih barakah, ki so bile zgrajene leta 1904 prav v ta namen, jim je to najbrž uspelo.

Prve enote takratne Slovenske vojske so imele tudi svoje letalstvo. Na tezenski tovorni postaji so slovenski oficirji odkrili na vagonih naložena letala, ki so jih želeli odhajajoči madžarski vojaki pretihotapiti domov na Madžarsko. Letala, bilo jih je osem – štiri Brandenburgi ter štiri Ufag C.1 so raztovorili ter jih na tezenskem »eksecir placu« in kasneje pomožnem letališču pod vodstvom Emila Grizolda sestavili in jih uporabili v bojnem delovanju na Koroškem ter v propagandne namene v Prekmurju. Maistrova stotnija, kot so jo imenovali je dobila še nekaj letal, poveljeval pa ji je poročnik Mihajlo Dorčič. Majstrovo letalsko stotnijo so po nekaj mesecih preselili v Ljubljano ter jo združili z ljubljansko letalsko stotnijo.

Tezensko vojaško in kasneje športno letališče je bilo locirano na mestu nekdanje tovarne Elektrokovina med avtocesto ter železniško progo in je delovalo vse do leta 1953, ko so ga preselili v Slivnico, kjer je še danes. Sledov za nekdanjim letališču na Teznem pa danes skoraj ni več.

V času prve svetovne vojne, bolj natančno od junija 1915 po vstopu Italije v vojno proti dvojni monarhiji, je bilo v Mariboru v Šerbaumovi vili v zgradbi, kjer je danes Muzej narodne osvoboditve, nastanjeno poveljstvo za jugovzhodno fronto, pod katero je spadala tudi fronta na Soči. Poveljstvo je vodil nadvojvoda Eugen iz Habsburške dedne hiše. Poveljstvo v Mariboru je pomembno zato, ker se je prav tu načrtovalo vse vojaško dogajanje na jugovzhodnih frontah dvojne monarhije, posebno preko postojnskega poveljstva za Soško fronto, ki ga je vodil feldmaršal Svetozar Borojević von Bojna.

Morda še besedo o uradu za nabor, ki je novačil nove in nove rekrute ter jih pošiljal na vsa takratna bojišča. In teh rekrutov je bilo vedno premalo. Zadnji poveljnik tega urada, ki se je imenoval »Ergänzungsbezirkskommando« je bil major Rudolf Maister, kasnejši prvi slovenski general.

Že bežen pogled nad številom vojaških objektov v takratnem Mariboru nam pove, da je bilo mesto z ozirom na število prebivalcev zelo militarizirano, saj so predstavljale velike vojašnice pravzaprav jedra za kasnejše mestne naselbine, ki predstavljajo danes mestno jedro. Večina vojaških objektov iz tistega časa je v taki ali drugačni obliki ostalo do danes, seveda jih je večina v civilni uporabi, ostala je le Kadetnica, ta kraljica vseh zgradb v mestu ob Dravi.

Tone Korošec